

BADANIA KONSERWATORSKIE

RODZINNEJ KWATERY GROBOWEJ
KS. WALENTEGO BARCZWSKIEGO

BRĄSWAŁD, GM. DYWITY, POW. OLSZTYŃSKI

AUTORKA BADAŃ

IZABELA JOANNA ŚWIĘTOCHOWSKA

AUTORZY DOKUMENTACJI

IZABELA JOANNA ŚWIĘTOCHOWSKA

GRZEGORZ ŚWIĘTOCHOWSKI

Izabela J. Świętochowska
mgr sztuki
konsultant malarstwa
i rzemiosła artystycznego
14-100 Ostróda, ul. Sienkiewicza 21/16
tel. +48-89 646 70 52, mob. +48 500 563 793

GRZEGORZ ŚWIĘTOCHOWSKI
KONSERWATOR I MUZEALNIK
DYPLOM UMK 1466

BRĄSWAŁD – OSTRÓDA

MAJ 2024

SPIS TREŚCI DOKUMENTACJI BADAŃ KONSERWATORSKICH

1.0	IDENTYFIKACJA ZABYTKU	2
2.0	OPIS INWENTARYZACYJNY	3
2.1.	OPIS	3
2.2.	STAN ZACHOWANIA	4
3.0	OPIS BADAŃ	4
4.0	WYNIKI BADAŃ / WNIOSKI KONSERWATORSKIE	5
7.0.	PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH	7
6.0.	ZAŁĄCZNIKI	13
6.1.	STRATYGRAFIA	13
7.2.	MATERIAŁ ILUSTRACYJNY	14

1.0 IDENTYFIKACJA ZABYTKU

OBIEKT:

Kwaterna grobu rodzinnego ks. Walentego Barczewskiego, jego matki Barbary de domo Barlińskiej i dwóch jej wnuków.

WŁAŚCICIEL:

Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej w Brąswaldzie
Brąswald 11, 11-001 Dywity

LOKALIZACJA

Brąswald, cmentarz parafialny; id. działki: 281404_2.0001.71

STATUS OCHRONY PRAWNRJ:

Wpis cmentarza parafialnego w Brąswaldzie do rejestru zabytków nieruchomych woj. warmińsko-mazurskiego pod nr: A- 4447, decyzją W-M-WKZ z dnia 08. 01. 2007 r.

INFORMACJA O OBIEKCIE:

Kwaterna znajduje się na cmentarzu parafialnym parafii rzymskokatolickiej w Brąswaldzie, który założono w II poł. XIX w. Pierwszym pochówkiem na tej kwaterze znajdującym był grób Barbary Barczewskiej z domu Barlińskiej, zmarłej 15 listopada 1910 r. – matki ks. Walentego Barczewskiego. Na grób matki syn ufundował pomnik nagrobny w formie figury przedstawiającej Matkę Boską. Drugim był grób ks. Walentego Barczewskiego, zmarłego 28 maja 1928 r. Na jego grobie ustawiono pomnik przedstawiający Chrystusa Dobrego Pasterza. Pomnik jest fundacją społeczną Warmiaków. Ponadto na kwaterze znajdują się jeszcze dwa groby, w których pochowano, jak napisano na pomniku Barbary Barczewskiej, „dwóch jej wnuków z Kajń”.

Literatura i źródła:

Kuprjaniuk S., *Mała architektura sakralna na Warmii do 1945 roku ze szczególnym uwzględnieniem kapliczek*, Wydawnictwo Mantis, Olsztyn 2016.

Koziello – Poklewska J., *Nagrobek ks. Walentego Barczewskiego*. Karta ewidencyjna zabytku. 1986. – Archiwum WUOZ w Olsztynie.

Zwierowicz M., *Rzeźba nagrobna. 1910. Brąswald*. Karta ewidencyjna cmentarza. 2004. Archiwum WUOZ w Olsztynie.

Zwierowicz M., *Kwaterna grobowa rodziny Barczewskich. 1910-1929. Brąswald*. Karta ewidencyjna cmentarza. 2004. Archiwum WUOZ w Olsztynie.

Cmentarz w Brąswaldzie. Teczka obiektu. Archiwum WUOZ w Olsztynie. (zawiera też dokumentację powykonawczą prac przy pomniku ks. W. Barczewskiego z 2005 r. aut. A. Gawrona).

2.0 OPIS INWENTARYZACYJNY

2.1. OPIS

Cmentarz znajduje się w północnej części wsi, na zadrzewionym terenie, poniżej wzniesienia z kościołem, od którego oddziela go droga prowadząca do Barkwedy. Obszar cmentarza założony na planie nieregularnego trapezu, został podzielony alejami lipowymi na cztery części. Kwatera położona jest w jego południowo-zachodniej części, bezpośrednio przy głównej alei. Założona na rzucie wydłużonego prostokąta, wydzielona dodatkowo ogrodzeniem. Na kwaterze umieszczono symetrycznie cztery nagrobki ujęte w niskie profilowane obrzeża. Nad skrajnymi, położonymi od strony alei ustawiono pomniki – od strony zachodniej, nad grobem matki ks. W. Barczewskiego, figurę Matki Boskiej, a naprzeciw niej, nad grobem syna, figurę Chrystusa Dobrego Pasterza.

Posag Matki Boskiej wykonany z piaskowca¹. Jest to pełno postaciowe przedstawienie młodej kobiety, stojącej w lekkim kontrapoście z nieznacznie pochyloną głową; palcem lewej dłoni wskazującej na pierś, na której serce gorejące; prawą ręką opuszczoną, lekko odwiedzioną od ciała i z otwartą dłonią. Ubrana w maforium i płaszcz spięty pod szyją, pod którym suknia - długa, przewiązana pod piersiami, opadająca w fałdach na gołe stopy. Figura ustawiona na podeście złożonym z pary kwadratowych płyt, pod którymi zakończony kimationem wysoki prostopadłościan cokołu ustawionego na szerszej płycie, a ta na wysokiej podmurówce. Na pomniku cokole umieszczono (wryty) inskrypcje: od frontu, na centralnie umieszczonej płycie z białego marmuru: *Tu spoczywa / ś.p. / Matka Ks. W. Barczewskiego / Barbara z domu Barlińska / ur. 8.3.1837 um. 15.11.1910.*; po przeciwnej stronie bezpośrednio na cokole: *Tu spoczywają / dwa jej wnuczki z Kajn;* z lewej: *Proszę / o Zdrowaś Marya;* z prawej: *Dobry Jezu a nasz Panie / daj im wieczne spoczywanie.* Relief podkreślony czarną farbą. Na płycie od strony tylnej metalowa płytką (odlew) z identyfikatorem wykonawcy: *M. Jankowski / Poznań Tel. 2909 / Wrocławska 15 Podgórna 10.*

Chrystus Dobry Pasterz - figura wykonana ze sztucznego kamienia (cementowego), laska pasterska z kutego żelaza, malowana. Zbawiciel ukazany w pełnej postaci, stojący w lekkim kontrapoście, z głową lekko uniesioną i patrzący przed siebie. Na lewym ramieniu niesie jagnię. Dłonią prawej ręki, ugiętej w łokciu, trzyma długą laskę pasterską wygiętą u góry. Ubrany w długą suknię i narzucony na nią płaszcz. Figura ustawiona na wysokim cokole zbudowanym z modułów analogicznych do podstawy figury Maryi. Na cokole wryte inskrypcje: - na ścianie frontowej: *Tu spoczywa w Panu /śp. Ks. Walenty Barczewski / prob. brunswaldzki / *10.II.1856 w Jondorfie / wyświęcony na kapłana 8.12. 83 /+ 28.V.1928 w Brunswaldzie / Żyłem bo chciałem. Umarłem bo kazałem / Zbaw bo możesz;* na ścianie bocznej lewej: *W dowód niezgasłej pamięci / Polacy - Warmiacy;* również po lewej stronie na płycie bezpośrednio pod figurą: *J. Dost = Allenstein.*

¹Potwierdza to M. Zwierowicz, która pisze, że figura została wyrzeźbiona w piaskowcu.- zob. Zwierowicz M., *Rzeźba nagrobna. 1910. Brąszewald.*

Obramowanie czterech mogił. Mogiły usytuowane są wzdłuż dłuższego boku kwatery, po dwie, równoległe do siebie. Każda mogiła ma kształt wydłużonego prostokąta. Są to groby ziemne z niskim obramowaniem o lekko do wewnątrz nachylonych bokach. Każde obramowanie wykonane ze sztucznego kamienia (cementowego); zbliżone wymiarami. Występują tu dwa rodzaje obramowań: gładkie i z płytkim profilem.

Ogrodzenie kwatery zbudowane z niewysokich, czterościanastych słupków, nieznacznie zwężających się ku górze i zakończonych formą niskiego ostrosłupa. Słupki wykonane w technologii sztucznego kamienia (cementowego); ustawiono na niskim cokole, po sześć wzdłuż boków dłuższych i po trzy na bokach krótszych kwatery. Każdy połączony z sąsiednim łańcuchem kutym, utworzonym z ogni w formie spłaszczonej ośmioramiennej gwiazdy i podwieszonych do kolistych tarczki żeliwnych z uszkami zamocowanych w ściankach bocznych słupków. Występują dwa rodzaje ogni - większe i nieco mniejsze.

2.2. STAN ZACHOWANIA

Omawiane obiekty ze względu na funkcję i ekspozycję plenerową narażone były na szkodliwe działanie czynników atmosferycznych (opady, wahania temperatury), które doprowadziły do powierzchniowego wypłukania spoiwa i wydobycia ziarnistości materiału. Istotny wpływ na stan zachowania obiektów wywarł również brak izolacji poziomej. Bezpośredni kontakt elementów z gruntem skutkuje kapilarnym podciąganiem wód gruntowych zawierających sole, które poprzez krystalizację w porach skały i zwiększanie swojej objętości wywołują silny nacisk i doprowadzają do powstawania mikrospękań i stopniowej degradacji struktury kamienia. Ponadto brak stabilnego podłoża – np. zniszczonej podwaliny bądź fundamentu oraz ukształtowanie terenu cmentarza doprowadziły do zaburzenia statyki nagrobków i np. słupków ogrodzenia, a także częściowego pograżenia podstaw w gruncie. Istotnym czynnikiem wpływającym na stan zachowania obiektów był również rozwój mikroflory, któremu sprzyja mikroklimat cmentarza. Zadrzewienie i otoczenie wyższej roślinności silnie ograniczają cyrkulację powietrza i utrzymuje wysoką wilgotność względną. Nawarstwienia mchów, porostów oraz grzybów ukrywały czytelność form i inskrypcji. Ponadto skutkiem działalności mikroorganizmów heterotroficznych było powstawanie strukturalnych zaplamień kamienia (w głównej mierze wywołują je grzyby sadzakowate, które w swojej grzybni gromadzą melaninę).

Innym czynnikiem, który miał wpływ na obecny stan, zwłaszcza obu pomników, miała niewłaściwie realizowana opieka właścicielska, a przede wszystkim brak działań profilaktycznych.

Stan zachowania obiektów upoważnia do podjęcia pilnych działań konserwatorskich.

3.0 OPIS BADAŃ

Badania ukierunkowano na pogłębioną analizę stanu zachowania, identyfikację budowy technicznej, identyfikację technik pierwotnych i wtórnych oraz określenie pierwotnej formy i kolorystyki. Wykonano kwerendy materiałów źródłowych i ikonograficznych w zakresie niezbędnym do wykonania prac konserwatorskich i renowacyjnych przy każdym z ww.

zabytków. Wykonano szereg badań nieinwazyjnych, które pozwoliły na ocenę stanu zachowania poszczególnych obiektów. Wykonano analizy odkrywek samoistnych oraz wykonano optymalną ilość odkrywek stratygraficznych na wszystkich dostępnych elementach. W przypadku pozostałych obiektów porzeczano na ocenie i opisie stanu zachowania oraz analizie odkrywek samoistnych, które dostarczyły dostateczną ilość informacji dla sformułowania postulatów konserwatorskich oraz opracowania programu prac konserwatorskich.

Ponadto w przypadku rzeźby Matki Bożej i Chrystusa uznano, że wykonanie większej ilości odkrywek stratygraficznych in situ oraz pobranie próbek do analiz laboratoryjnych, bez demontażu obiektów, może doprowadzić do zbędnych i niepożądanych uszkodzeń form rzeźb.

4.0 WYNIKI BADAŃ / WNIOSKI KONSERWATORSKIE

W wyniku przeprowadzonych badań ustalono, że:

1. Autorem figury Matki Boskiej jest M. (Marcin) Jankowski, poznański kamieniarz, szlifierz marmurów i twórca nagrobków.² Natomiast pomnik nagrobny ks. W. Barczewskiego i wieńcząca go figura Chrystusa powstały w zakładzie J. (Johana) Dost'a, który zlokalizowany był w Olsztynie przy Hohenzollerbamm nr 5 (obecnie Limanowskiego)³. W tym samym zakładzie powstał też inny nagrobek znajdujący się na cmentarzu w Brąswaldzie, z figurą w typie ikon. *Najświętsze Serce Chrystusa*.
2. W 1994 roku Komisja Opieki nad Zabytkami w Olsztynie wystąpiła do ówczesnej Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Olsztynie o wydanie pozwolenia na wykonanie renowacji obu ww. pomników. Jako potencjalnego wykonawcę wskazano firmę kamieniarską inż. Bronisława Gowkiewicza z Dywit. Wojewódzki Konserwator Zabytków nie zaakceptował wykonawcy prac przy rzeźbie MB, natomiast nie zgłaszał podobnych zastrzeżeń do prac przy figurze Chrystusa. Program zakładał restaurację figury Chrystusa i ograniczał się do: umycia bieżącą wodą, czyszczenie szczotką ryżową, usunięcie mchów i kitowanie ubytków. Brak w archiwum WUOZ w Olsztynie protokołów odbioru i dokumentacji powykonawczej sugerować może, że zadania nie zrealizowano. Nie mniej, na podstawie oględzin oraz analizy porównawczej fotografii wnosić można, że przy zabytku wykonano - np. naprawy (obetonowanie) podstawy cokołu, wypełnienie szczelin między poszczególnymi elementami posągu. Na podstawie analizy dokumentów nie można zidentyfikować ich wykonawcy oraz czasu realizacji. Brak jest też informacji o pracach przy nagrobkach i przy ogrodzeniu, a z oględzin wnioskować można, że były prowadzone.

² Wymieniony pod wskazanym adresem [w:] 1910. *Adresbuch der Prowinczialhauptstadt Posen*, W. Decker & Co., Posen, 1910, s.97.

³ Firma funkcjonowała jeszcze w roku 1932 [w:] *Adresbuch für die Regierungshauptstadt und den Landkreis Allenstein 1932*, W.E. Harich Nack. GmbH Allenstein, s. 51.

3. W roku 2005 Parafia w Brąswaldzie wystąpiła z wnioskiem o przeprowadzenia prac konserwatorskich i restauratorskich przy figurze Chrystusa. Program między innymi obejmował wykonanie: oczyszczenia, dezynsekcji, odsalania, uzupełnień ubytków, impregnacji strukturalnej i hydrofobizacji, zabezpieczenia antykorozyjnego powierzchni pastorału. Prace zrealizowała f-ma MAAGBUD z Olsztyna pod kierownictwem inż. A. Gawrona.
4. Posąg Chrystusa Dobrego Pasterza wykonano w technologii sztucznego kamienia lub inaczej sztucznego marmuru (sztuczny marmur cementowy). Jest to dwuwarstwowy odlew, który tworzy rdzeń i warstwa wierzchnia. Rdzeń odlany z betonu, gdzie spoiwem jest cement portlandzki, a kruszywem drobnoziarnisty, przesiany i pławiony piasek oraz mączka marmurowa. Według starych receptur proporcje wagowe cementu do kruszywa wynosić powinny od 1: 1 do 1: 1,25. Dodatkowo dodawane były komponenty opóźniające – chlorek wapnia lub szkło wodne. Beton w strukturze swojej zawierał stalowe zbrojenie – szkielet, na którym modelowano elementy narażone na niekontrolowane odspojenie – np. dłonie i palce. Na przygotowane podłoże nakładano w formie warstwę wierzchnią barwioną w masie, którą później szlifowano i opracowano rzeźbiarsko. Warstwa wierzchnia zawiera jeszcze drobniejsze frakcje kruszywa i więcej mączki marmurowej, ponieważ po zabarwieniu i opracowaniu ma imitować naturalny kamień – np. piaskowiec.
Podobną technologię dwuwarstwowej struktury zastosowano do wykonania obramowań mogił i prawdopodobnie również cokołu posagu i słupków ogrodzenia.
5. W trakcie badań ustalono kolorystykę obiektów i podano ich numery w notacji NCS®. Dla tworzywa posągu Matki Boskiej jest to nr S 2005-Y30R; Dla posągu Chrystusa Dobrego Pasterza jest to kolor, który zawiera się między określonymi symbolami: S 2010-Y20R, a Pastorał wykończono w kolorze S 9000-N. Kolor słupków ogrodzenia i obrzeży mogił jest bardzo podobny do ww. koloru Chrystusa. Jest to kolor użytego materiału. Pierwsza warstwa barwna znaleziona na ogniwach łańcucha to kolor o nr S 7500-N.

5.0. PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

W zaproponowanym programie prac wskazano na materiały wytwarzane przez renomowanych producentów systemów naprawczych do obiektów zabytkowych tj.: np. Remmers, Keim, Mapei itp.

Ostatecznego wyboru metody i technologii w postępowaniu z zabytkami będącymi przedmiotami niniejszego opracowania powinien dokonać konserwator, posiadający stosowne przygotowanie zawodowe. Osobie takiej należy powierzyć kierowanie pracami konserwatorskimi lub wykonanie nad nimi nadzoru.

Elementy wykonane z kamienia naturalnego piaskowca (posąg Matki Boskiej):

1. Przygotowanie stanowisk: rozłożenie rusztowań i konstrukcji wsporczych – ochronnych.
2. Prace przygotowawcze do działań przy figurze – przewidzieć wykonanie lokalnej impregnacji wzmacniającej partie silnie zdeintegrowane, które przy przeprowadzaniu późniejszych zabiegów mogłyby ulec uszkodzeniu. Należy zastosować preparat wzmacniający o hydrofilnym działaniu – preparat krzemooorganiczny na estrach kwasu krzemowego i o możliwie najniższej ilości krzemionki.
3. Czyszczenie:
 - a. Wstępne oczyszczenie mechaniczne powierzchni kamienia z warstwy brudu, mchów, glonów i porostów z użyciem miękkich szczoteczek i splukiwanie czystą wodą;
 - b. Dezynfekcja powierzchni stosownie dobranym środkiem biobójczym. Naniesienie preparatu o dobranym stężeniu wykonać w formie natrysku i pozostawić na co najmniej 24 godziny. Przeczyszczenie miękkimi szczotkami i splukanie czystą wodą. W razie konieczności zabieg powtórzyć.
 - c. Właściwe oczyszczenie powierzchni. Dopuszcza się stosować: metody chemiczne (min. niskoprocentowe, roztwory kwasu fluorowodorowego, gotowe, fabryczne preparaty zawierające HF, preparaty powierzchniowoczynne używane do czyszczenia materiałów i substancji mineralnych); metody fizyczne (agregat termociśnieniowy – parownica, metoda hydrodynamiczna (myjka ciśnieniowa generująca przegrzaną wodę). Ostateczny dobór środków chemicznych i sprzętu oczyszczającego powinien zostać wykonany na podstawie wykonania wyprzedzająco miejscowych prób w celu wykluczenia negatywnego oddziaływania preparatów na zabytkową substancję obiektu. W przypadku trudno usuwalnych ciemnych nawarstwień dozwolone doczyszczać ręcznie z użyciem korundów, szczotek, skalpeli i pędzli. W ostateczności przy miejscowym użyciu mikro- czyszczarki strumieniowo-ścierniej. Dobór ścierniwa i ciśnienie jego

wyrzutu dobrać na podstawie wyprzedzająco wykonanych prób w celu osiągnięcia możliwie najmniejszej ingerencji w zabytkową strukturę obiektu;

4. Oczyszczenie ręczne spoin z uszkodzonych i niewłaściwie wykonanych fug na połączeniach elementów kamiennych oraz z wtórnych wadliwie wykonanych kitów i uzupełnień metodą odkucia (użyć dłut rzeźbiarskich).
5. Wzmacnianie osłabionych partii piaskowca preparatem opartym na estrach kwasu krzemowego lub innym posiadającym porównywalne właściwości. Stosować metodę powlekania do pełnego nasączenia;
6. Podklejenie ewentualnych odspojen epoksydową żywicą. Stosować metodę iniekcji, a w przypadku szczelin o pow. powyżej 1 mm dodać do lepiszcza kruszywo mineralne (np. pył marmurowy) celem zagęszczenia;
7. Rekonstrukcja zupełnie zniszczonych fragmentów kamienia taszlami (flekami) z kamienia maksymalnie możliwie zbliżonego do oryginału. Taszle osadzać na klej epoksydowy lub na mrozoodpornej zaprawie mineralnej. Uzupełnienia materiałem kamiennym opracować rzeźbiarsko.
8. Nakładanie kitów uzupełniających w miejsca ubytków (podkucie pęknięć i ubytków oraz założenie kitów opracowanych zgodnie z pierwotnym kształtem i doбором kolorystyki do lokalnego obszaru i faktury) gotową barwioną w masie fabryczną zaprawą renowacyjną do uzupełniania piaskowca, przy dużych ubytkach stosować mineralną masę podkładową –, a na warstwę wykończeniową mineralną masę renowacyjną. Powierzchnie uzupełnień opracować rzeźbiarsko.
9. Wykonanie nowego spoinowania, założenie nowych fug na połączeniach elementów kamiennych z gotowych zapraw do spoinowania kamienia. Alternatywnie wykonać uzupełnienie spoin zaprawą imitującą piaskowiec – na bazie wapna, białego cementu i pigmentów mineralnych. Zaprawę barwić w kolorze maksymalnie zbliżonym do istniejącego piaskowca.
10. Wykonanie naprawy partii podmurówki - w tym usunięcie pozostałości obetonowania, uzupełnienie ubytków elementów kamiennych lica podmurówki, wykonanie iniekcji wypełniającej pustki rdzenia kamiennej podmurówki. Przy wykonywaniu iniekcji wykorzystać zaprawę przeznaczoną do wykonywania zaczynów iniekcyjnych dedykowanych do wzmacniania konstrukcji murowych (ze względu na zabytkowy charakter obiektu zaleca się wykorzystanie zaprawy na bazie pucolany). Wzmocniony rdzeń podmurówki należy pokryć zaprawą podkładową wykonaną w systemie umożliwiającym jej zewnętrzne wzmocnienie. Wyprawę podkładową wykonać na bazie pucolany wzmocnionej włóknami. Dodatkowo w strukturę zaprawy podkładowej wtopić siatkę z włókna bazaltowego. Warstwę wierzchnią podmurówki opracować zaprawą wykończeniową zgodnie z strukturą powyżej znajdującego się cokołu. Forma ostatecznego opracowania podmurówki analogicznej do wykończenia podmurówki sąsiadującej rzeźby Chrystusa Dobrego Pasterza.

11. Scalenie kolorystyczne odbiegających barwnie fragmentów powierzchni na których zauważalne będą nienaturalne przebarwienia, plamy i miejsca uzupełnień. Scalenie wykonać techniką laserunkową w oparciu o metodą lokalnie nanoszonego retuszu zachowawczego przy zastosowaniu nisko kryjących (laserunkowych) farb krzemianowych o odpowiedniej paroprzepuszczalności i kolorze.
12. Uzupełnienie inskrypcji przez wykonanie punktowań w kolorze istniejącego oryginału
13. Powleczenie powierzchni preparatem impregnującym przed oddziaływaniem korozji biologicznej
14. Wykonanie zabiegu impregnacji powierzchni kamienia impregnatem hydrofobowym przeznaczonym do impregnacji elementów wykonanych z piaskowca.

Elementy wykonane z kamienia sztucznego – posąg Chrystusa Dobrego Pasterza, słupki ogrodzenia, obramowanie mogił, cokoly.

1. Przygotowanie stanowisk: rozłożenie rusztowań i konstrukcji wsporczych - ochronnych
2. Prace przygotowawcze do działań naprawczych – przewidzieć wykonanie lokalnej impregnacji wzmacniającej partie silnie zdeintegrowane, które przy przeprowadzaniu późniejszych zabiegów mogłyby ulec znacznemu uszkodzeniu. Należy zastosować preparat wzmacniający o hydrofilnym działaniu – preparat krzemooorganiczny na estrach kwasu krzemowego i o możliwie najniższej ilości krzemionki.
3. Czyszczenie:
 - a. Wstępne oczyszczenie mechaniczne powierzchni z warstwy brudu, mchów, glonów i porostów miękkich szczoteczki i splukiwanie czystą wodą;
 - b. Dezynfekcja powierzchni stosownie dobranym środkiem biobójczym. Naniesienie preparatu o dobranym stężeniu wykonać w formie natrysku i pozostawić na co najmniej 24 godziny. Przeczyszczenie miękkimi szczotkami i splukanie czystą wodą. W razie konieczności zabieg powtórzyć.
 - c. Właściwe oczyszczenie powierzchni. Dopuszcza się stosować: metody chemiczne (min. niskoprocentowe, roztwory kwasu fluorowodorowego, gotowe, fabryczne preparaty zawierające HF, preparaty powierzchniowoczynne używane do czyszczenia materiałów i substancji mineralnych); metody fizyczne (agregat termociśnieniowy – parownica, metoda hydrodynamiczna (myjka ciśnieniowa generująca przegrzaną wodę)). Ostateczny dobór środków chemicznych i sprzętu oczyszczającego powinien zostać wykonany na podstawie wykonania wyprzedzająco miejscowych prób w celu wykluczenia negatywnego oddziaływania preparatów na zabytkową substancję obiektu. W przypadku trudno usuwalnych ciemnych nawarstwień dozwolone doczyszczać ręcznie z użyciem korundów, szczotek, skalpeli i pędzli. W

ostateczności przy miejscowym użyciu mikro- czyszczarki strumieniowo-ścierniej. Dobór ścierniwa i ciśnienie jego wyrzutu dobrać na podstawie wyprzedzająco wykonanych prób w celu osiągnięcia możliwie najmniejszej ingerencji w zabytkową strukturę obiektu;

4. Wzmacnianie osłabionych partii preparatem opartym na estrach kwasu krzemowego lub innym posiadającym porównywalne właściwości. Stosować metodę powlekania do pełnego nasączenia;
5. W przypadku ujawnieniu po oczyszczeniu powierzchni odkrytego zbrojenia należy je oczyścić z nalotów korozji metodą mikro piaskowania, oraz powlec preparatem antykorozyjnym i zwiększającym przyczepność później nałożonych zapraw.
6. Zagruntowanie całej powierzchni ubytku preparatem tworzącym tzw. warstwę szczepną.
7. W miejscach ubytków wykonać stosowne rekonstrukcje z wykorzystaniem zapraw naprawczych. Frakcję zaprawy dobrać w stosunku do głębokości występującego ubytku zgodnie z zaleceniami producenta. Powierzchnie wykonanego uzupełnienia opracowywać rzeźbiarsko.
8. W przypadku konieczności napraw rys i pęknięć ujawnionych w procesie czyszczenia wykonać je metodą iniekcji żywicznej (tzw. klejenie siłowe, nie dotyczy drobnych rys skurczowych które są naturalnym procesem wiązania materiału z którego wykonany jest sztuczny kamień).
9. Scalenie fakturalne powierzchni na których warstwa wierzchnia uległa silnemu wypłukaniu i erozji pod wpływem oddziaływania warunków atmosferycznych i korozji biologicznej. Scalenie fakturalne wykonać wykorzystując barwione w masie cienkowarstwowe zaprawy hydrauliczne przeznaczone do naprawy powierzchni figur. Zaprawę wetrzeć w wypłukane powierzchnie i uzupełnienia.
1. Scalenie kolorystyczne odbiegających barwnie fragmentów powierzchni na których zauważalne będą nienaturalne przebarwienia, plamy i miejsca uzupełnień. Scalenie wykonać techniką laserunkową w oparciu o metodą lokalnie nanoszonego retuszu zachowawczego przy zastosowaniu nisko kryjących (laserunkowych) farb krzemianowych o odpowiedniej paroprzepuszczalności i kolorze.
10. Uzupełnienie inskrypcji przez wykonanie punktowań w kolorze oryginału .
11. Powleczenie powierzchni preparatem impregnującym przed oddziaływaniem korozji biologicznej.
12. Wykonanie zabiegu hydrofobizacji poprzez powleczenie preparatem hydrofobowym.
13. W przypadku ogrodzenia należy przewidzieć dodatkowo prostowanie przechylonych podwalin. Prostowanie realizować poprzez ostrożne podbicie powierzchni przechylonych klinami i podlanie ciekłą zaprawą na bazie pucolany. Po związaniu zaprawy kliny usunąć, a dziury powstałe po ich wyjęciu uzupełnić zaprawą tożsamą z

wykorzystaną do wykonania podlewki.

Elementy metalowe – laska pasterska figury Chrystusa i łańcuch ogrodzenia.

1. Uzupełnienie brakujących ogniw łańcucha z ogrodzenia kwatery. Zakłada się ich odtworzenie metodą kowalską.
2. Naprawa uszkodzonych ogniw metodami kowalskimi i ślusarskimi.
3. Oczyszczenie z wtórnych warstw malarskich, aż do odsłonięcia warstw pierwotnych: elementów (tarczek) mocujących łańcuch do słupka, ogniw łańcucha oraz laski pasterskiej.
4. Przygotowanie podłoża pod wymalowanie poprzez odpylenie i odtłuszczenie
5. Pokrycie powierzchni stalowych antykorozyjnym podkładem reaktywnym
6. Wykonanie zabezpieczającej warstwy wierzchniej w kolorze zdefiniowanym w wyniku badań. Do wymalowania wykorzystać farby do stali odporne na oddziaływanie warunków mechanicznych

Dodatkowo zaleca się wymianę nawierzchni gruntowej w całej powierzchni kwatery. Zaleca się wykonanie warstwy wierzchniej gr. 5 cm z tłucznia kamiennego. Takie rozwiązanie poza wyższymi walorami estetycznymi w stosunku do istniejącej nawierzchni gruntowej zredukuje ochlapywanie elementów kwatery grobowej w następstwie rozbryzgiwania gruntu pod wpływem opadów atmosferycznych

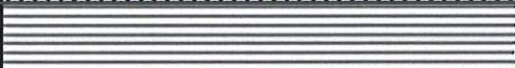

PROPONOWANE MATERIAŁY FABRYCZNE

Remmers BFA
Remmers KSE 300
Funcosil Steinfestiger OH
Remmers Clean Galena Max
Remmers Clean fp
Keim Restauro-Top
Keim Restauro-Grund
Keim Restauro-Giess
Keim Restauro-Fuge
Keim Lotexan

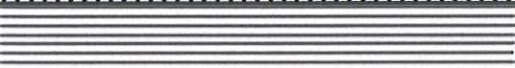

Keim Concretal Lasur
Novol Protect 360
Novol Novorust DTM 2050
Lichenicida 464
Lithofin
Mapei MapeAntiqu I
Mapei MapeAntique Colabile
Mapei MapeGrid B250
Mapei Planitop HDM Restauro

6.0. ZAŁĄCZNIKI

6.1. STRATYGRAFIA

Nr warstwy	Oznaczenie graficzne warstwy	Charakterystyka warstwy	Faza chronologiczna	Datowanie
5		Warstwa malarska czarna	III	Po. 2005 r.
4		Warstwa malarska ciemna szara	II	2005
3		Minia		
2		Patyna	I	Po 1929
1		Metal (żelazo kute)		

Laska pasterska Chrystusa Dobrego Pasterza.

Nr warstwy	Oznaczenie graficzne warstwy	Charakterystyka warstwy	Faza chronologiczna	Datowanie
4		Warstwa malarska czarna	II	
3		Warstwa malarska ciemna czarnozielona	I	Po 1928
2		Minia		
1		Metal (żelazo kute)		

Łańcuch ogrodzenia

7.2. MATERIAŁ ILUSTRACYJNY

1. Stan zachowania w roku 1986. Widok kwatery od strony południowo-zachodniej.

2. Stan zachowania w 2004. Widok kwatery od strony południowo-zachodniej.

3. Stan zachowania w 2004. Widok kwatery od strony południowo-wschodniej.

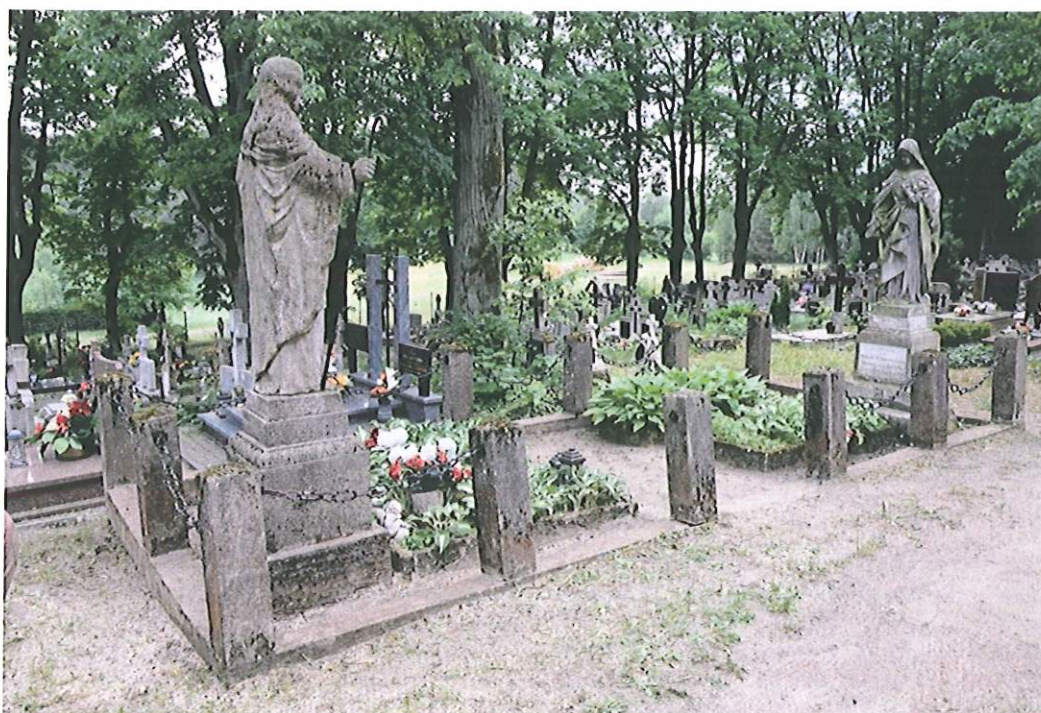
4. Stan zachowania w 2023 r. Widok kwatery od strony południowo-wschodniej.
Widoczne pochylenia słupków i ubytki w elementach ogrodzenia.

5. Stan zachowania w roku 2023. Widoczny stan zachowania elementów kwatery.

6. Stan zachowania w roku 2023. Widoczny stan zachowania.

7. Aktualny stan zachowania. Widoczne stan zachowania - w tym ubytki ogrodzenia.

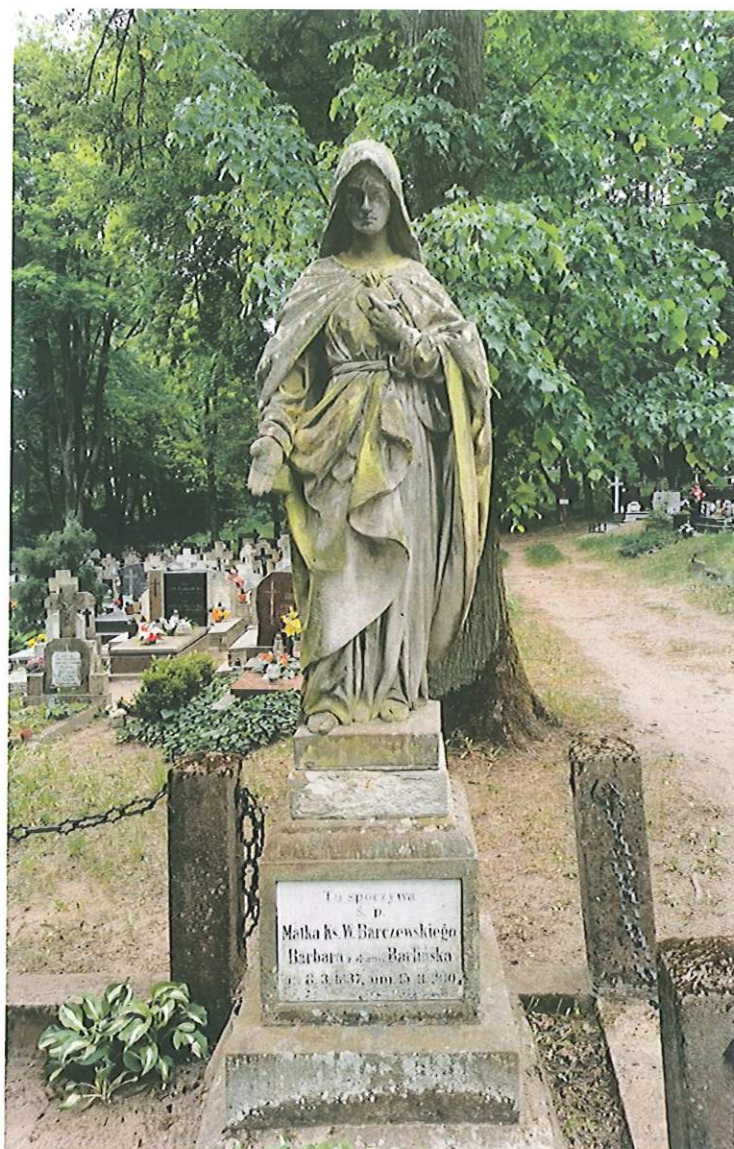
8. Aktualny stan zachowania. Widoczne spękania podwaliny ogrodzenia i pochylenie obiektów w stronę stoku.

9. Figura Matki Boskiej. Stan w roku 1986.

10. Figura Matki Boskiej. Stan w roku 2004.

11. Pomnik z figurą Matki Boskiej. Stan obecny. Widoczny stopień korozji elementu cokolu.

12. Pomnik z figurą Matki Boskiej. Stan obecny. Widok z prawej strony.

13. Pomnik z figurą Matki Boskiej. Stan obecny. Widok od tyłu. Widoczny stan rzeźby i stopień zniszczenia podmurówki.

14. Pomnik z figurą Matki Boskiej. Stan obecny. Widok od lewej strony. Widoczny stan rzeźby i stopień zniszczenia podmurówki.

15. Pomnik z figurą Matki Boskiej. Stan obecny. Widok od tyłu. Widoczna powierzchnia rzeźby pokryta nawarstwieniami kolonii porostów i glonów.

16. Stan zachowania inskrypcji na tablicy frontowej. W partii cokołu widoczny zdegradowany, prawie nieczytelny rysunek reliefu (kimationu).

17. Stan zachowania inskrypcji na cokole i kimationu.

18. Stan zachowania inskrypcji na cokole.

19. Widoczne zniszczenia powierzchni kamienia.

20. W partii cokołu widoczne zniszczenia strukturalne płyty postumentu.

21. Powiększenie x 10. Widoczna struktura zdegradowanego elementu.

22. Stan zachowania podmurówki – ubytki i rozwarstwienia świadczące o wadliwie wykonanych naprawach i o parciu gruntu.

23

24

23- 24. Partia zniszczonej podmurówki – detal.

25 – 26 – Jw.

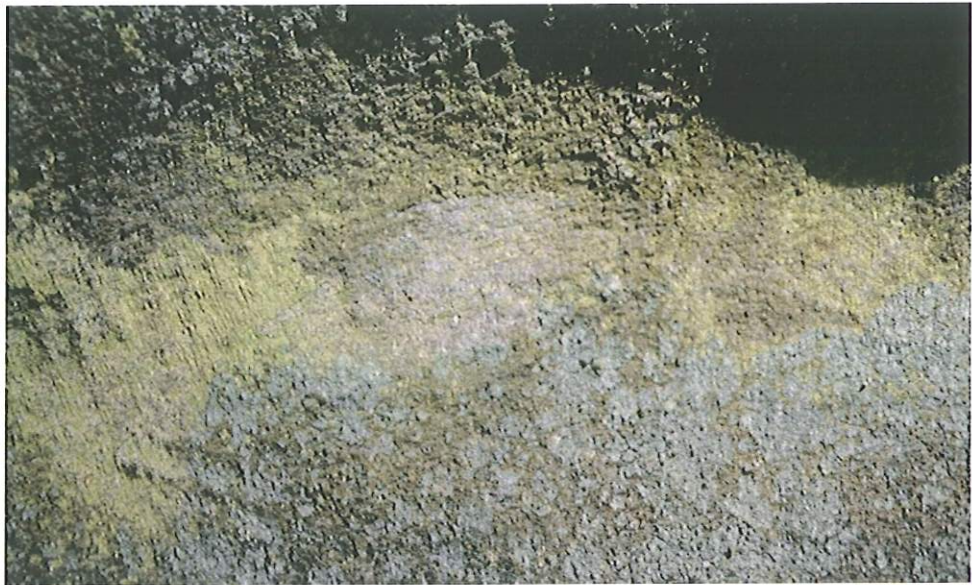
27. Podmurówka – widoczne spękania wyprawy na podmurówce

28. Partia płaszcz – widoczny dukt dłuta oraz stopień zniszczenia powierzchni rzeźby na skutek korozji biologicznej.

28

30

29- 30. Jw.

24. Zniszczenia na powierzchni cokołu.

25. Widoczne spękania spoinowania.

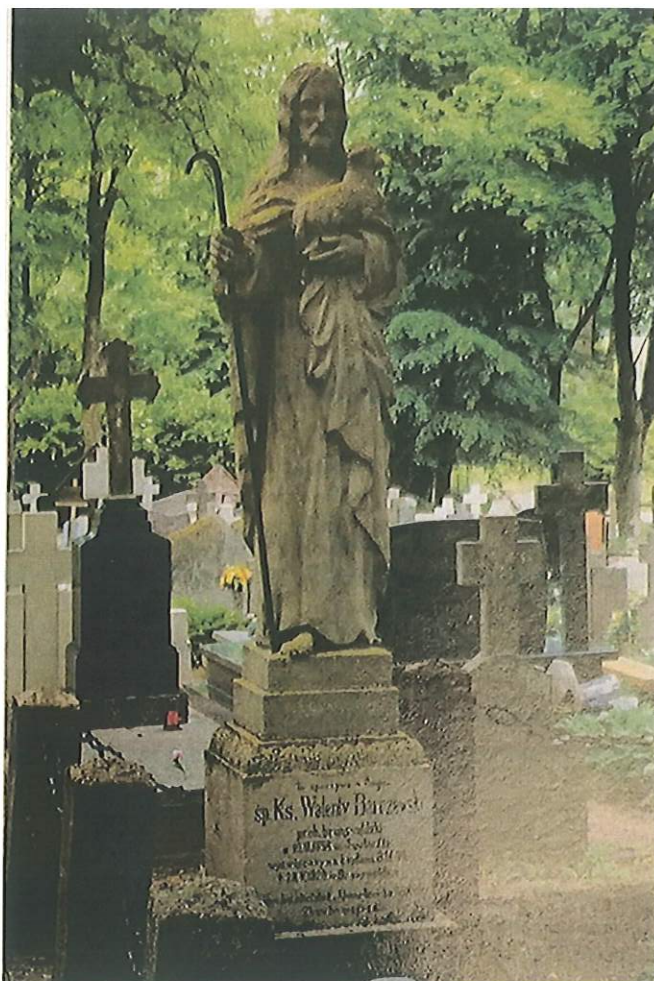
26. Tabliczka z nazwiskiem wykonawcy pomnika.

27. Pomnik Chrystusa Dobrego Pasterza – stan z 1986 r.

28. Pomnik Chrystusa Dobrego Pasterza – stan z 2004 r.

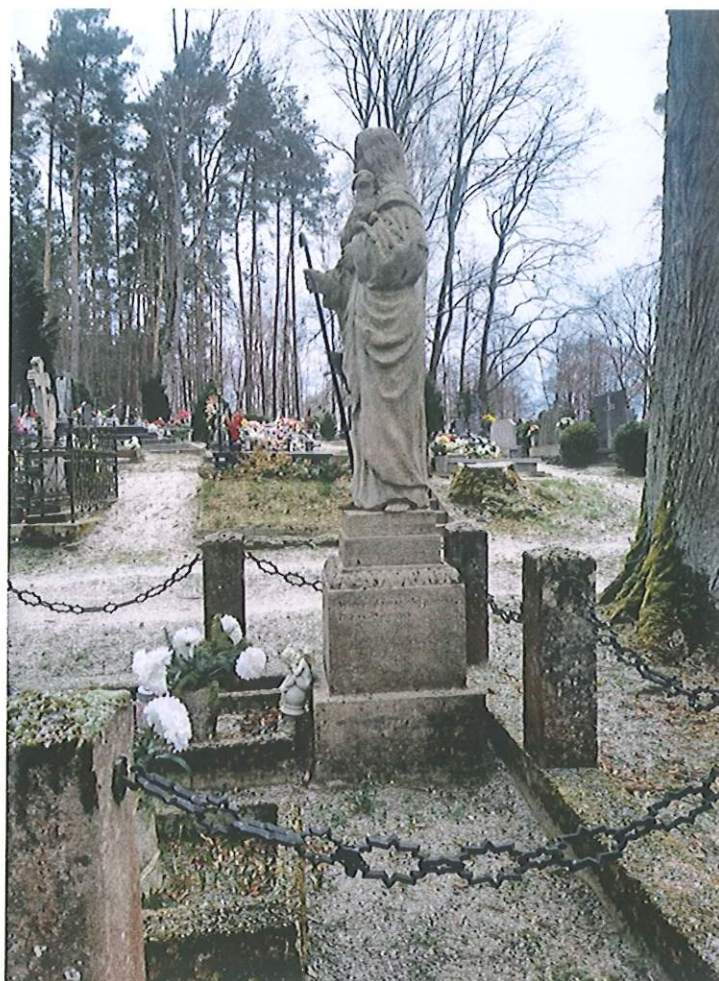
29. Pomnik Chrystusa Dobrego Pasterza – stan z ok. 2015 . – reprodukcja w Kuprjaniuk S., *Mała architektura sakralna na Warmii do 1945 roku ze szczególnym uwzględnieniem kapliczek*, Olsztyn 2016.

30. Cześć kwatery z pomnikiem Chrystusa Dobrego Pasterza. Stan w 2023 r.

31. Pomnik Chrystusa Dobrego Pasterza. Stan w 2023 r.

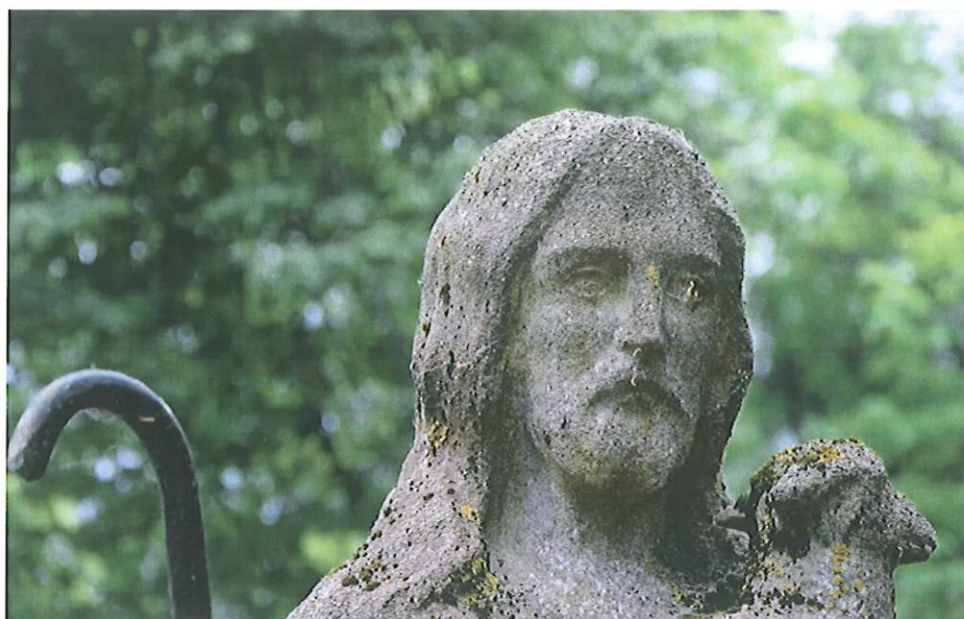
32. Pomnik Chrystusa Dobrego Pasterza. Stan w 2023 r.

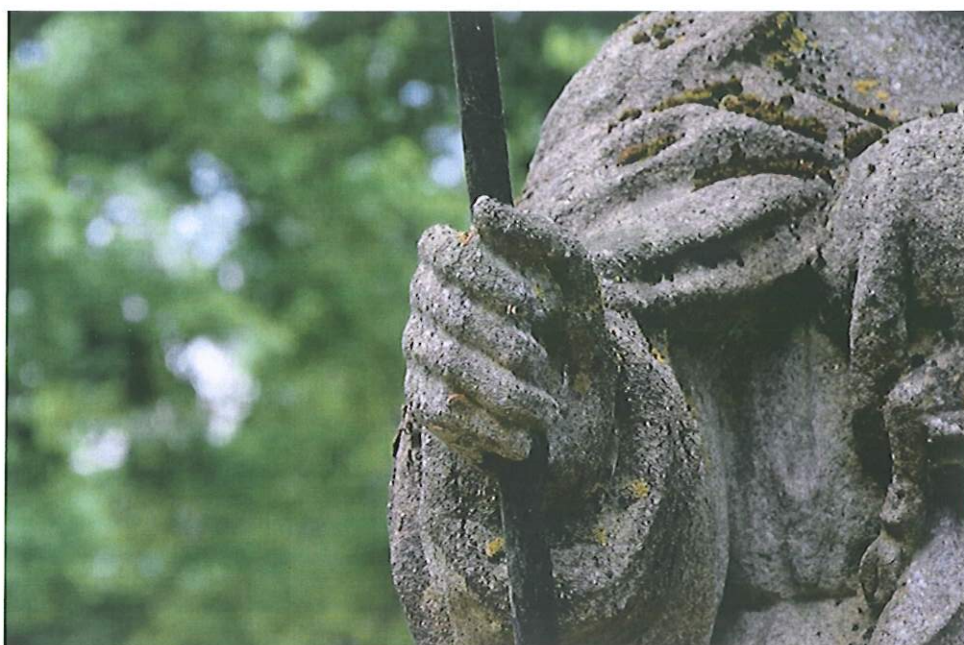
33. Pomnik Chrystusa Dobrego Pasterza. Stan obecny.

34. Pomnik Chrystusa Dobrego Pasterza. Zbliżenie. Widoczny stan zachowania.

35. Pomnik Chrystusa Dobrego Pasterza. Zbliżenie. Widoczny stan zachowania.

36. Pomnik Chrystusa Dobrego Pasterza. Zbliżenie. Widoczny stan zachowania.

37. Widoczny ubytek, spękania i rozwarstwienie formy.

38. Cokół z inskrypcją poświęconą ks. Walentemu Barczewskiemu. Widoczny stan zachowania i zawilgocenie dolnej partii cokółu.

39. Cokół - widoczne spękania i odspojenia w dolnej partii.

40. Cokół – strona z dedykacją darczyńców.

41. Fragment z sygnaturą J. Dost'a – producenta pomnika.

42. Cokół – stan zachowania kimionu.

43. Zbliżenie fragmentu płaszcza – widoczny ubytek i pęknięcie formy oraz kolonie glonów.

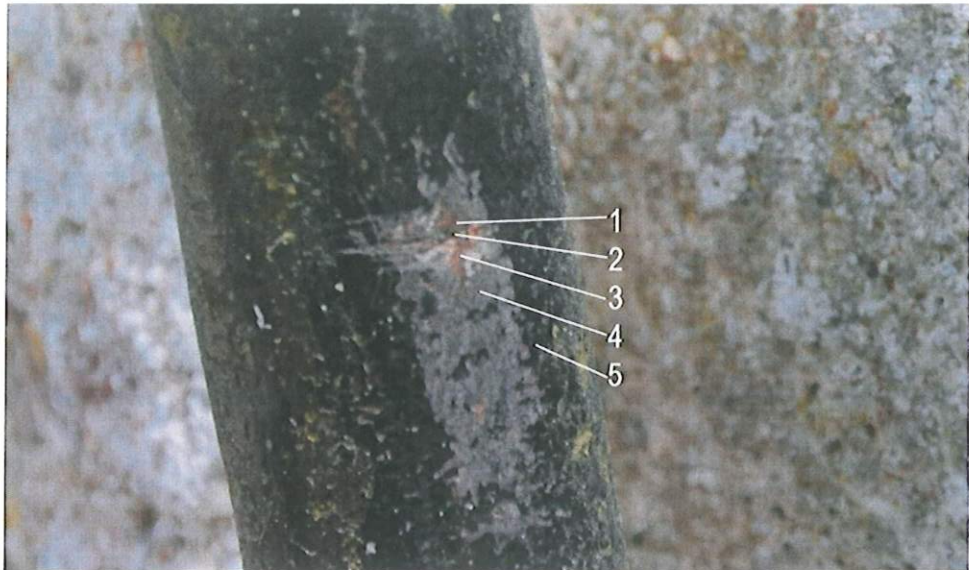
44. ,Zbliżenie fragmentu płaszcza– widoczny ubytek i pęknięcie formy.

45. Widoczne kolonie glonów w miejscu ubytku.

46. Fitografia makro (powiększenie x 5) – widoczna struktura warstw wierzchniej w miejscu wykonanej odkrywki.

47. Stratygrafia warstw na pastorale: 1- metal, 2 – patyna, 3 – minia, 4 – w. malarska ciemnoszara, 5 – warstwa malarska czarna.

48. Stan zachowania jednego z obrzeży mogiły – typ z profilem.

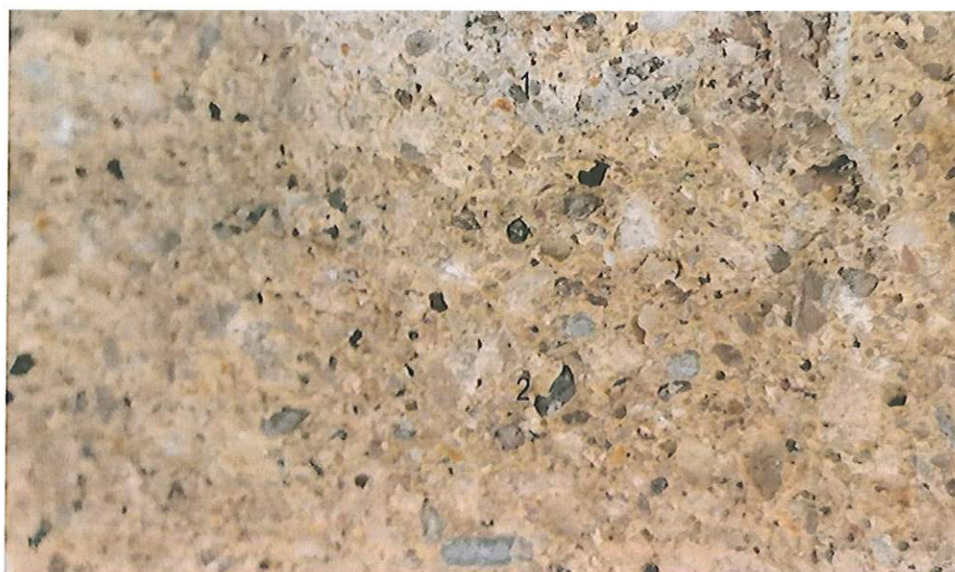
49. . Stan zachowania jednego z obrzeży mogiły – typ drugi (bez profilu).

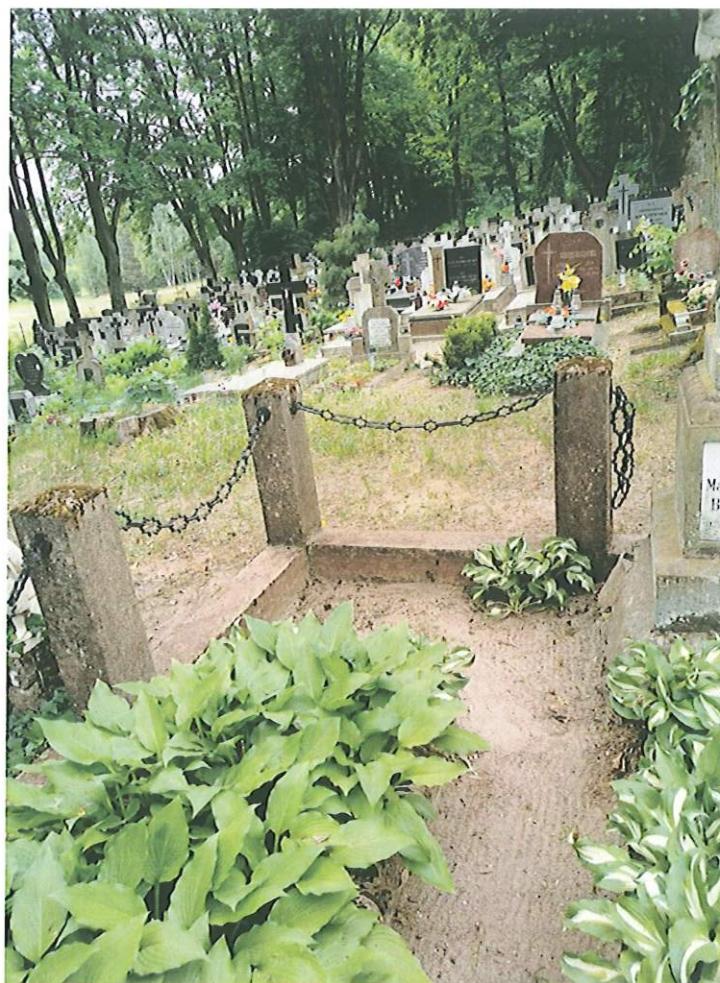
50. – Jw.

51. Fotografia fragmentu ubytku w obramowaniu. Widoczne warstwy: 1 – spodnia (rdzeniowa), 2 – wierzchnia (barwiona w masie).

52. Fotografia makro fragmentu ubytku w obramowaniu (Powiększenie x 5) Widoczne warstwy jw. Widoczna struktura kruszywa z drobinami mączki marmurowej.

53. Ogrodzenie – fragment. Widoczny stan zachowania.

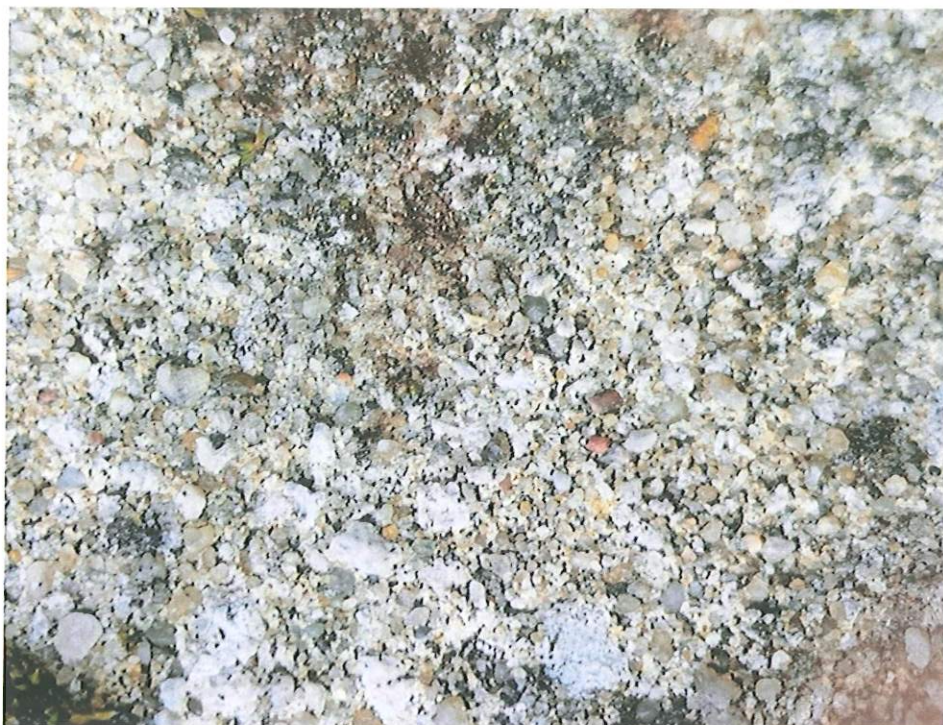
54. Ogrodzenie – fragment. Widoczne spękania i rozwarstwienia.

55. Widoczna struktura zakończenia słupka.

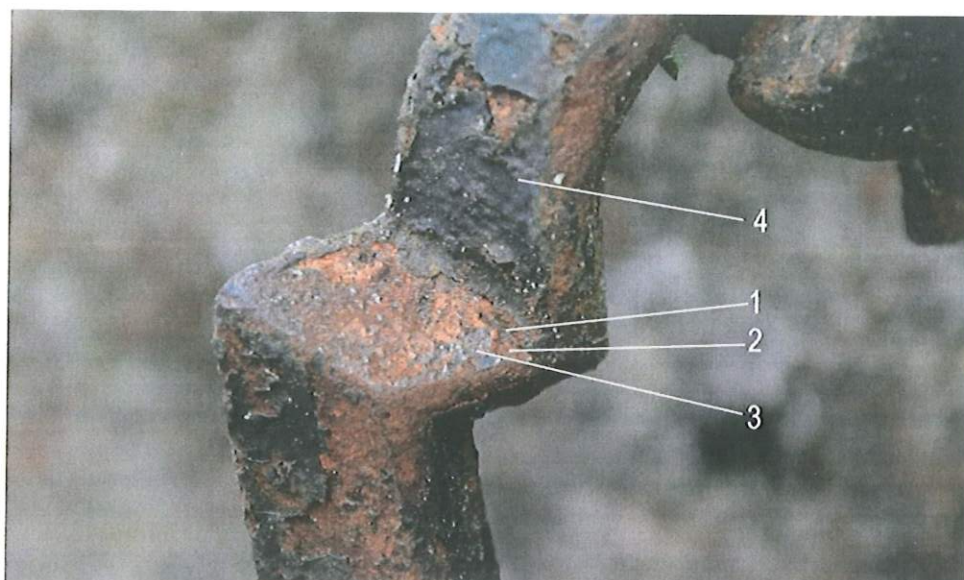
56. Widoczna struktura zakończenia słupka.

57. Fotografia makro powierzchni słupka (powiększenie x 5). Widoczna struktura z wyselekcjonowanymi ziarnami kruszywa.

58. Tarczka mocowania łańcucha do słupka.

Stratygrafia warstwa na ogniwie łańcucha: 1 – metal, 2 – minia, 3 – warstwa malarska czarnozielona, 4 – warstwa malarska czarna